

ΤΟΥ ΣΟΛΩΝΑ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ*

» **Ο έκδηλος** ανταγωνισμός μεταξύ των επιφανών ή μη σύγχρονων αρχιτεκτόνων σε διεθνή κλίμακα αποκαλύπτεται στις αλαζονικές και προκλητικές σε κλίμακα και μορφή κατασκευές οι οποίες σχεδιάζονται από τους αρχιτέκτονες αυτούς και κατά κανόνα είναι έργα τα οποία επιτελούν τον πολιτικό ρόλο της προβολής της ταυτότητας εταιρειών και ιδρυμάτων, αλλά και κρατών. Ταυτόχρονα όμως, η δραστηριότητα αυτή επιβάλλει και υποβάλλει συγκεκριμένα πρότυπα και αισθητική, αφού συστήνει το τοπίο που εκούσια και κυρίως ακούσια βιώνουν οι χρήστες. Ο ανταγωνισμός μάλιστα δεν αφορά μόνο τον πολιτικό αυτό ρόλο, αλλά και το ανθρώπινο, ενδόμυχο θα μπορούσε να πει κανείς, σύνδρομο για προσωπική προβολή και καταξίωση.

Πρόσφατα πάντως έχουν εμφανιστεί αποσπασματικές μεν, αλλά σοβαρές αμφισβητήσεις του έργου διάσημων αρχιτεκτόνων, όπως π.χ. το στάδιο που έχει σχεδιάσει για τους Ολυμπιακούς Αγώνες του Τόκιο η διάσημη αρχιτέκτων Zaha Hadid. Το επιτηδευμένα εντυπωσιακό αυτό έργο τελικά δεν θα κατασκευαστεί, έπειτα από έντονες αντιδράσεις της τοπικής κοινωνίας, οι οποίες επικεντρώθηκαν σε μεγάλο βαθμό στο υπερβολικό κόστος του. Ο πολύς Santiago Calatrava υφίσταται τελευταία έντονη και διαρκή κριτική, με μηνύσεις μερικές φορές, τόσο λόγω του ανεξέλεγκτου πολλαπλασιασμού του κόστους έργων που έχει σχεδιάσει όσο και για τα πολλά και δυσεπίλυτα τεχνικά προβλήματα που έχουν παρουσιαστεί σε πολλά α-

Η ματαιοδοξία του αρχιτέκτονα

πό τα έργα αυτά.

Βέβαια την αμφισβήτηση ορισμένων ονομάτων δεν την διαδέχεται κάποιο κενό ή κάποια διαφορετική αντίληψη για την αρχιτεκτονική. Αντίθετα, εμφανίζονται ήδη νέα ονόματα, νέων αρχιτεκτόνων, που παίρνουν τη θέση των παλαιότερων. Χαρακτηριστική περίπτωση είναι σήμερα αυτή του δανέζικου γραφείου BIG (Bjarke Ingels Group), που ιδρύθηκε το 2005, οι εκπρόσωποι του οποίου διατείνονται, με χαρακτηριστική ελαφρότητα και έπαρση, ότι στα έργα τους προσπαθούν να συνδυάζουν «τον πραγματισμό με την ουτοπία!» Στην πραγματικότητα, δυστυχώς, έχουν επιβληθεί, στο χρονικό διάστημα της τελευταίας δεκαε-

τίας, εφαρμόζοντας με επιμέλεια και ομολογουμένως ευφυΐα μια εξαιρετική επικοινωνιακή στρατηγική, η οποία συνίσταται από δύο σκέλη. Το πρώτο έχει να κάνει με την προβολή της εικόνας του ιδρυτή του γραφείου, ο οποίος εκθέτει το σφρίγος και την ωραιότητα της νεότητάς του, σε συνδυασμό με τον δυναμισμό μιας νέας προσωπικότητας, φορώντας teeshirt, κατά το πρότυπο του Steve Jobs της Apple. Το δεύτερο σκέλος στηρίζεται στην αυτόκλητη δημοσίευση στο Διαδίκτυο μεγάλου αριθμού μελετών, τεράστιας κλίμακας, κάποιες από τις οποίες αφορούν βραβεύσεις σε αρχιτεκτονικούς διαγωνισμούς, ενώ αρκετές είναι απλώς δικές τους μελέτες, οι οποίες έχουν

την εντυπωσιακή αλθοφάνεια που προσφέρει η ψηφιακή σχεδίαση. Αποτέλεσμα αυτής της στρατηγικής είναι η ανάθεση στους BIG πραγματικών έργων σε παγκόσμια κλίμακα, κύριο χαρακτηριστικό των οποίων είναι η άκρα επιθετικότητα και ο εντυπωσιασμός.

Το μοντέρνο κίνημα στην αρχιτεκτονική, διακηρυκτικά τουλάχιστον, διατύπωσε την αδιαφορία του τόσο για το ιστορικό παρελθόν όσο και για τις προϋπάρχουσες υφιστάμενες κατασκευές. Ταυτόχρονα, οι πιο σκληροί υποστηρικτές αυτής της θέσης πρόεβαλαν με εξαιρετικά επιθετικό τρόπο τη διαφορετικότητα των δικών τους σύγχρονων προτάσεων από τα υπάρχοντα. Στο ίδιο πνεύμα, οι επεμβάσεις σε υφιστάμενα κτήρια μετεξελίχθηκαν σταδιακά σε ασκήσεις νέου ύφους, έντονα και με αρκετή αγριότητα, διαφοροποιημένου από τις υφιστάμενες κατασκευές. Αυτή η έπαρση δικαιολογήθηκε στο πλαίσιο των υποτιθέμενων αρχών του μοντέρνου κινήματος, δηλαδή ότι οι νέες κατασκευές αυτοδίκαια δικαιώνονται εάν διαφοροποιηθούν από τις υφιστάμενες, αγνοώντας βέβαια την ποιότητα αυτών καθ' εαυτών των νέων κατασκευών. Η αλήθεια όμως είναι ότι αυτή η αρχή, έτσι αβασάνιστα εφαρμοσμένη, κατέληξε να είναι ένα ευτελές εργαλείο δικαιώσεως των επιγόνων αυτών, μια εύχρηστη δηλαδή συνταγή η οποία στην πραγματικότητα δεν ήταν τίποτα περισσότερο από το αδιαμφισβήτητο άλλοθι για την ικανοποίηση μιας εσωτερικής ανταγωνιστικότητας προς τον αρχικό αρχιτέκτονα.

Αυτή λοιπόν η τάση έχει τελευταία εξελιχθεί σε εμμονή, ιδιαίτερα μάλι-

στα σε περιπτώσεις στις οποίες οι νέες προσθήκες ή επεμβάσεις δεν γίνονται σε ιστορικά κτήρια, αλλά σε κτήρια τα οποία είναι πλέον εξαιρετικά δείγματα μοντέρνας αρχιτεκτονικής. Πώς, με άλλα λόγια, ένας σύγχρονος αρχιτέκτονας μπορεί να αντιπαρατεθεί με έναν μοντέρνο αρχιτέκτονα; Εδώ τα πράγματα έχουν μια ιδιαιτερότητα και είναι εξαιρετικά θολά, αφού τα μέσα και των δύο υποτίθεται είναι κοινά. Έτσι το άγχος για αυτοδικαίωση και για διαφοροποίηση έχει σήμερα καταλήξει να είναι ένας αγώνας σκληρός και μάλλον άνιστος, μια συνειδητή ή υποσυνείδητη αναμέτρηση, όχι πλέον με τους άλλους σύγχρονους αρχιτέκτονες, αλλά με τον αρχικό αρχιτέκτονα ενός έργου. Εκτός λοιπόν από ελάχιστες περιπτώσεις, η αναμέτρηση αυτή έχει καταστεί συντριπτική σε βάρος της νέας πρότασης. Πού άραγε να οφείλεται αυτή η αποτυχία;

Εν μέρει ίσως να οφείλεται στο γεγονός ότι οι «κλασικοί» μοντέρνοι αρχιτέκτονες διέθεταν ένα ουσιαστικό, στέρεο αισθητικό και πολιτιστικό υπόβαθρο, που συνιστούσε την ιδανική βάση στην οποία στήριζαν τις δικές τους ιδέες, αγνοώντας και μη υποψιαζόμενοι ότι σε κάποια άλλη, μεταγενέστερη στιγμή, τα δικά τους έργα θα μπορούσαν να πάρουν τη θέση της ιστορίας και ότι κάποιοι άλλοι επρόκειτο να κληθούν να επέμβουν σ' αυτά. Εν πάση περιπτώσει φαίνεται ότι το πρόβλημα της επέμβασης σε μοντέρνες κατασκευές παραμένει ανοικτό, όχι τόσο γιατί οι σύγχρονοι αρχιτέκτονες δεν διαθέτουν τις απαιτούμενες σχεδιαστικές ικανότητες, αλλά μάλλον γιατί έχουν την εσωτερική ανάγκη, το σύμπλεγμα δηλαδή, υπέρβασης του αρχιτέκτονα του υφιστάμενου έργου. Τα αποτελέσματα όλης αυτής της κατάστασης είναι αρκετά αποκαλυπτικά, ιδιαίτερα δε σε περιπτώσεις όπου οι σύγχρονες επεμβάσεις σε κτήρια του μοντέρνου συνιστούν σχεδιαστικές επιλογές οι οποίες μοιάζουν να επιδιώκουν να θέσουν τη δική τους σφραγίδα, αποκαλύπτοντας, υποτίθεται, τη γύμνια του υφισταμένου. Και αυτό συμβαίνει έτσι, αυθαίρετα, χωρίς οποιαδήποτε εξήγηση που να αιτιολογεί ή να τεκμηριώνει αισθητικά την παραθετική συνύπαρξη της πολύπλοκης εικονογραφίας μιας καινούργιας με τμήματα μιας λιτής, αφαιρετικής και ουσιώδους υφιστάμενης κατασκευής.

* Ο Σόλων Ξενοπουλος είναι αρχιτέκτονας, ομότιμος καθηγητής ΕΜΠ